

Fény születik

Díszvilágítás tervezése és megvalósítása

1. ábra

A díszvilágítás értelmének, fontosságának szemléltetésére azt az esetet szoktam elmondani, amit bárki átélhet, ha elég későn sétálgat a pesti Duna-parton, és megéli a díszvilágítás kikapcsolását. Az egyik pillanatban még gyönyörködhetünk a csodálatos éjjeli panorámában (1. ábra), majd úgy érezzük, hogy váratlanul egy ismeretlen városba kerültünk (2. ábra).

Igen, sötétben jellegtelenné válik minden. Lehet ugyan jól kiépített közvilágítás, ami a biztonságos közlekedést segíti, de azok az ismerős épületek, szobrok, melyektől város a város, a mi városunk, eltűnnek, szinte nem is tudjuk, hol vagyunk.

A díszvilágítás fontosságára a városvezetők korán rájöttek, és közvetlenül az elektromos közvilágítás hajnalán, már fontos műemlékeket világítottak meg. A technikai színvonalában ma már megmosolyogni való berendezések a fény városává tettek, az ebben a témában is élenjáró, úttörő szerepet vállaló Párizst, de rövidesen, a múlt század húszas éveinek végén, a budapesti Duna-part is öt díszvilágítással büszkélkedhetett.

A díszvilágítás városképet formáló elemmé vált, és az egyes berendezések megépítésén túl, egyre inkább törekedtek a világításokkal este is a minél teljesebb nappali látvány reprodukálására. Vagyis egyre nagyobb igénnyé vált rendszerben gondolkodni. Ez azonban költséges mulatság, és még ma is különös bátorságot jelent, ha itthon egy város rászánja magát a minél teljesebb esti képnek megformálására, megalkotására.

De, hogy milyen legyen, milyen lesz ez az esti városkép, az sok mindenben és sok mindenkin múlik.

“Fény születik” a mottója évkönyvünknek, és ha ezt a díszvilágításra vonatkoztatjuk, kicsit a művészetek helyzetéhez hasonlíthatjuk.

Kell egy mecénás, akinek ésszerűen, mértéktartóan, megvalósíthatóan kell kitűzni a célokat, és a feladatokhoz a legjobb szakembereket kell megnyernie, megbízni.

Úgy gondolom a tervezés az a fázisa a munkának, ahol nem szabad spórolni. Itt elő kell jönnie azoknak az ötleteknek,

2. ábra

3. ábra

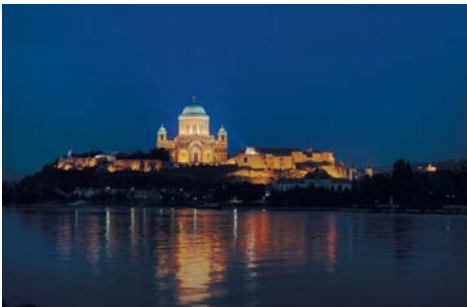
melyeket csak merészebb gondolkodású, tapasztalt és szépérzékkel megáldott, kreatív tervezőktől várhatunk, és amik a későbbiekben meghatározhatják, sokszor rangossá, híressé tehetik városainkat.

A világítástervező persze nem magányosan dolgozik. Partnerei a tulajdonosok, az önkormányzatok, az építészek, az áramszolgáltatók, az egyéb közművek és természetesen a szakmai hatóság, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szakemberei. És mivel a díszvilágítás szubjektív, sokszor az adottságokon is múlik, egy-egy elképzelés a megvalósításig formálódhat.

A világítástervező, akit fény-építész névvel is illelhetünk, elképzeléseit számítógépes látványképeken mutatja be. Néha többféle megoldást is szemléltet, és amíg valamelyik változata nem nyeri el a megbízó és a hatóság tetszését, lényegében értelmetlen egy vonalat is húznia, egy betűt is leírnia.

A 3. ábrán az esztergomi vár és bazilika együttes esti látványát szemléltetem 2000-ből. A kép természetesen csak szimuláció, hiszen akkor még a világítás nem létezett.

A 4. ábra azonban a már 2005-ben fényképezhető valóság. Az elképzelés megvaló-

4. ábra

sulásához tehát öt év kellett. A látvány két ütemben épült meg, 2001-ben elkészült a vár, tavaly pedig a bazilika díszvilágítása.

Nézegetve a képeket megállapítható, hogy a tervező szándéka lényegben megvalósult. Ugyanakkor az is látható, hogy változások azért mégis történtek, hiszen az egységesen nátriumlámpásnak tervezett berendezés fémhalogénlámpás kiemelésekkel rendelkezik, és kedvezőtlenebb fénvető elhelyezés következtében a kupola idealizáltan egyenletes világítása is jobban figyelembe veszi a realitásokat.

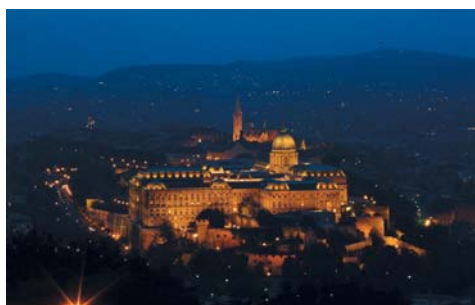
5. ábra

6. ábra

Miközben gyönyörködünk a más nézőpontokból készült 5. és 6. ábrákon, a fény születésének még egy minőségi követelményére kell rávilágítanom.

Bármilyen precíz, átgondolt is egy terv, a mai viszonyok között, a kivitelezés végére semmissé válhat. A világítás építése ugyanis ritkán független egy épület, egy műemlék teljes rekonstrukciójától. A közbeszer-

7. ábra

zési pályázatokban a kivitelezést egészében versenyeztetik meg, amiben egy kis munka szegmensét jelent, egy lényegtelen anyagi nagyságrendet képvisel a díszvilágítás.

Nem is sokat törődnek a versenyzők a tervező árbecslésével, a javasolt minőségi anyagokat úgyis ki fogják váltani olcsóbbra, hisz - sokan úgy tudják - nincs is joga a tervezőnek konkrét típusokban gondolkodni. Furcsa kettősség, miközben agyon egyeztetett, apró ízlésbeli különbségek vitáiban kialakuló tervek születnek, ezeket nem lehet számon kérni a későbbiek során.

Mindezt mérlegelve, szinte csoda az esztergomi díszvilágítási együttes kialakulása, melyre méltán büszke nemcsak a város, hanem az ország is.

Ezt nem túlzott fennkölességgel mondom, csupán azzal a jóleső érzéssel felvértezve, amit különösen külföldi turisták látogatásakor szerencsére már többször átéltem.

Egyszer egy japán turistabusz ömlesztette turistáit a Gellérthegy egyik kilátóhelyére, ahonnan a 7. ábrán bemutatott látványban gyönyörködhetnek. Az egyébként is agilis, fényképezőgépeikkel villogtató, távol-keleti vendégek először csak fel-felkiáltottak elragadtatásukban, aztán egyre erősödő diskurzussal értékelték a látottakat, végül tapsviharban törtek ki. Mint egy színházban, megtapsolták a produkciót. Miniket tapsoltak meg, a fővárosunkat, magyarokat, a munkánkat, hálásak voltak a szép látványért, hiszen az ilyen szép élményekért jöttek.

A Budavári palota új díszvilágítása nem sokkal az ő érkezésük előtt készült el. És sokszor kevésen múltott, hogy megépült, hogy ilyenek épült meg ez a világítás. Mennyire bánnánk, ha a döntéshozók nem ragaszkodtak volna a korábbi világítás kiteljesítéséhez, a régi berendezés teljes kicseréléséhez, azokhoz a világítási anyagokhoz, melyeket a tervező kiválasztott. Most egy hiányos, csak a dunai oldalt bemutató, sokkal szerényebb esti látványt nézhetnének és nem biztos, hogy felcsattanna a taps.

Amikor az esti Budapestről beszélünk, hajlamosak vagyunk a nappali képhez hasonlóan, világvárosi megjelenésűnek aposztrofálni. Joggal tesszük ezt, hiszen mindkét Duna-parton sorakoznak a megvilágított épületek. Az utóbbi időben megújult, kiteljesedett a régi megszokott látvány.

A Gellérthegyről már nemcsak a belváros felé érdemes kitekinteni, hanem az ellenkező irányban is esti csodákat fedezhetünk fel. A 8. ábránk előterében a Gellért szálló és fürdő, a maga korában úttörő módon megvilágított, tömbje látszik. Ma már természetesnek vesszük a sok helyi fényeffektusból felépített díszvilágítást is, de a Gellért volt az első, ahol a korábban szinte

8. ábra

9. ábra

kizárólag alkalmazott fényárvilágítást lépcsőzetesen felépített világítási rendszer váltotta fel.

Ha jobban megnézzük a felvételt, felfedezhetjük a homlokzatok előtt a járszintbe süllyesztett lámpatestek sorát, az ablakközöket világító, homlokzatra, vagy erkélyre szerelt fényvetőket, és a tetőzetet, a kupolákat távolabbról, oszlopokról, a tetőkről kiemelő lámpatesteket. Itt jelent meg először egy díszvilágításban a fehér és a sárga szín együtt a két kupolánál.

Hátrább a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem kémiai- és központi épületének tradicionális stílusú, egységesen kialakított, meleg sárga fényű nátriumlámpás világítását szemlélhetjük, de már ez a díszvilágítási kép sem a megszokott. Mindkét épületen helyi kiemelések vannak. Talán innen látszik legimponálóbban a kémiai épület pártázatának vonalas, Agabekov lámpatestes kiemelése, és csak sajnálni lehet, hogy innen nem látható a központi épület meleg színekben pompázó majolika tetőzetének helyi fényekkel megvilágított aranyos ragyogása, amit a szemközti partról (9. ábra) gondtalanul lehet élvezni.

És amikor arról elmélkedünk, hogy mennyire is van szabad keze a díszvilágítás tervezőjének, mennyire pártolják a mecénások az újszerűséget, nem me-

hetünk el szó nélkül a 8. ábra látványát lezáró túlpárti modern épületkettős esti megjelenése mellett. Az új Nemzeti Színház és a Művészetek palotája nemcsak az építészek, az esztéták vagy csak a laikusok véleményét osztotta meg az épületek nappali megjelenésével, este is újdonságot, szokatlanságot sugároz.

Két szomszédos, fajsúlyos épület, mely kapcsolódik is egymáshoz, és le is akarja tagadni a másikat. Úgy gondolom ezt a kettőséget az esti kép jól megfogalmazza.

A Nemzeti Színház gazdag tagoltságát,

10. ábra

11. ábra

12. ábra

13. ábra

az építészeti és a díszítő elemek már-már idegesítő túlburjánzását a világítás követi, de egyben le is csillapítja, mérsékli, helyére teszi. Aki nappal nem szereti az épületet, este elfogadja, megbarátkozik vele.

Számtalanszor hallottam a véleményyt: "A Nemzeti? Hát, nem tudom. Igazából nem tetszik. De este nagyon jó!"

A Művészetek palotájának nagy felületeit érdektelenül is meg lehetett volna világítani. De a megrendelő igényes volt, rámutatott a Nemzetire: "Ez a világítás ki van találva, ezt is találják ki, de jobb legyen, a következőnek mindig jobbnak kell lennie!"

És jobb is lett. Megvoltak ugyanis addigra már azok a világítási eszközök, amelyekkel ezek a nagy felületek kezelhetővé váltak. Vannak LED-es, villódzó szentjános bogarai a homlokzatoknak, de az igazi látványt a színek megjelenése, változtathatósága adja. A színes, dinamikus díszvilágítás ma világszerte hódít, és büszkéek lehetünk rá, hogy Európa egyik legnagyobb ilyen jellegű berendezése nálunk épült meg.

Közelítve az épülethez, a budai rakpartról talán a leglátványosabb a színjáték, melyből most három változatot villantok fel (10., 11., 12. ábra).

Valamikor csak fekete-fehér film volt, aztán színes is lett. Sokáig azt mesélték nekünk, hogy csak a fekete-fehér tv-n lehet éles képet fogni, ma már csak szinte kizárólag színes tv létezik. Először

giccsesnek éreztük egy fehéren megvilágított templom sárga fényvel kiemelt belső fülkéit, a kupola laternáját. Ma törekszünk e két szín együttes használatára. Most furcsálljuk a színes díszvilágításokat, talán néha idegenkedünk is tőlük. Lehet, hogy később természetessé válik, ez lesz a díszvilágítási jövő?

Mindenesetre több biztató lépés is történt már ebben az irányban. Az egyik példa Miskolcon van, ahol a város vezetése egyébként is törekszik a város esti képének mind teljesebbé tételére. Ennek ke-

14. ábra

retében sorakozik három új díszvilágítás is egymáshoz közel.

A három berendezés három különböző díszvilágítási megfogalmazást testesít meg. A Léway József gimnáziumot fehér fényű, fémhalogénlámpás, egységes, fényár világításos stílusban világították meg (13. ábra), míg a Herman Ottó múzeum meleg sárga színű, nátriumlámpás, helyi fényekkel gazdagított, súrolt fényű világítással rendelkezik (14. ábra).

A város egyik jelképe, az avasi kilátó színes díszvilágítást kapott. Az eredeti elképzelés szerint a kilátó fehér színű statikus esti világítását óránként 5 perc időtartamban különböző színű világítások váltották volna, hogy utána ismét a fehér színű világítás működjön. Mivel a színes világítás tetszett, félóránként kezdték kapcsolni a színes fényeket, aztán negyedóránként.

15. ábra

16. ábra

17. ábra

Jelenleg folyamatosan váltják egymást a különböző színek, melyekből három változatot mutatok be (15., 16., 17. ábra).

A miskolci példa is megerősíti a korábbiakat, bátran, fantáziadúsan kell és érdemes a díszvilágításokat kialakítani, mivel ez te-

szi érdekessé, vonzóvá este épületeinket, városainkat. Örömmel látom, hogy e gondolkodást egyre több városvezető, műemléki referens, építész és a szakma is támogatja.

Deme László